

Літературознавство

УДК:821.111-31 (043)

Тетяна БОНДАРЕЦЬ,

магістрант спеціальності «Мова та література (англійська)» Маріупольського державного університету (Україна, Маріуполь) tanya-3193@yandex.ru

**МЕНТАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ
РОМАНІВ ДЖ. ОСТЕН**

На сьогодні вельми плідною є літературознавча концепція просторової форми, яка полягає в утвердженні такого способу існування художньої структури, при якому смислова єдність розкривається не в хронологічному, а в просторовому вимірі. Художній простір при цьому розглядається не лише як категорія тексту, а і як метод його аналізу. У даній статті розглядається феномен хронотопу у романах англійської письменниці в контексті авторського погляду та ментальних категорій англійської національної культури. У дослідженні розглядається образ провінційного суспільства, враховуючи часові та просторові аспекти в найвідоміших романах Дж. Остен «Почуття і чутливість» та «Менсфілд-парк».

Ключові слова: хронотоп, феномен англійської провінції, художня модель світу, національна культура, образ.

Лит. 4.

Tetiana BONDARETS,

postgraduate student of the «Language and Literature (English)» Mariupol State University (Ukraine, Mariupol) tanya-3193@yandex.ru

**MENTAL AND GEOGRAPHICAL CHARACTERISTICS
OF J. AUSTEN'S NOVELS**

Literary concept of spatial form is very solid today, which is confirmation of the existence of such a method of artistic structure in which the semantic unity is revealed not in chronological and spatial dimension. Thus art space is considered not only as a section of the text, but also as a method for its analysis. The article deals with the phenomenon of chronotope in the novels of the English writer in the context of the author's vision and mental categories of English national culture. In this study we consider the image of provincial society, paying attention to the temporal and spatial aspects, in the most famous novels of J. Austen «Sense and sensibility» and «Mansfield-park».

Key words: chronotope, phenomenon of the English province, art model of the world, national culture, image.

Ref. 4.

Татьяна БОНДАРЕЦ,

магістрант спеціальності «Язык и литература (английский)» Маріупольський державний університет (Україна, Маріуполь) tanya-3193@yandex.ru

**МЕНТАЛЬНО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ
ХАРАКТЕРИСТИКИ РОМАНОВ ДЖ. ОСТЕН**

На сегодняшний момент весьма плодотворной является литературоведческая концепция пространственной формы, которая заключается в утверждении такого способа существования художественной структуры, при котором смысловое единство раскрывается не в хронологичес-

Бондарець Т. Ментально-географічні характеристики романів Дж. Остен
ком, а в пространственном измерении. Художественное пространство при этом рассматривается не только как категория текста, но и как метод его анализа. В статье рассматривается феномен хронотопа в романах двух английских писательниц в контексте авторского видения и ментальных категорий английской национальной культуры. В исследовании мы рассматриваем образ провинциального общества, учитывая временные и пространственные аспекты, в самых известных романах Дж. Остен «Чувство и чувствительность» и «Мэнсфилд-парк».

Ключевые слова: хронотоп, феномен английской провинции, художественная модель мира, национальная культура, образ.

Лит. 4.

Постановка проблеми. У даній статті досліджується образ англійської провінції в романах Джейн Остен «Почуття і чутливість», «Менсфілд-парк». Увага до даної теми як предмета дослідження зумовлена тим, що творчість Дж. Остен взагалі є маловивченою на сьогоднішній день. На думку М. Бахтіна, феномен хронотопу розкриває глибинний смисл твору. Оскільки в даному дослідженні художній простір розглядається як ментально-географічний феномен, то він може бути досліджений як художня модель світу. Це, у свою чергу, надасть можливість краще дослідити особливості англійської національної культури взагалі.

Аналіз актуальних досліджень. Теоретико-методологічною основою даного дослідження послужили праці таких вчених, як М. Бахтін, Д. С. Ліхачов, Ю. М. Лотман, Б. А. Успенський, С. Ю. Нехлюдов, А. Г. Бабенко. Філософсько-естетичне значення хронотопу розкривається в працях Г. М. Слепухова, С. А. Бабушкіна. Роль хронотопу у процесі сприйняття дійсності в різних історико-культурних системах досліджується в студіях А. Я. Гуревича, М. Д. Ахундова, Ф. П. Федорова, В. А. Маркова.

Мета дослідження. Метою даної статті є встановлення семантики хронотопу романів Дж. Остен в контексті авторського світогляду та ментальних категорій англійської національної культури, а також визначення головних рис у зображенні образу провінції в двох романах англійської письменниці.

Виклад основного матеріалу. Хронотоп – взаємозв'язок часових і просторових відносин в художньому творі. М. Бахтін підкреслював, що хронотоп – культурно осмислена позиція художнього твору, більш стійкі й об'ємні моделі якої складаються із елементарних. Слід звернути увагу на те, що хронотоп та мотиви мають велике сюжетне значення. Вчений підкреслює, що хронотоп може розкривати глибинний смисл твору. У нашому випадку хронотоп у романах видатної англійської письменниці досліджується як художня модель світу і будується на основі реального географічного простору. Так, слід зауважити, що хронотоп виражається за допомогою певних образів, які є специфічними для певної національної культури [2, 11–12].

Отже, важливим фактом слід вважати те, що хронотоп романів письменниці залежить від індивідуального існування Джейн Остен. Адже вона народилася і зростала у сільській місцевості: життя письменниці напрочуд безподійне. Вона народилася в сім'ї священика англіканської церкви в Стевентоні, Гемпшир. Її батьки належали до стану дрібного дворянства (джентрі). Джейн мала шість братів і сестру Касандру, яка була її найближчою подругою протягом всього життя. Освіту письменниця отримала в основному дома. Її батько був добре освіченою людиною, мав невеличку школу для кількох хлопчиків при церковній парафії. Дж. Остен все життя майже не виїздила за межі невеликих містечок Бат та Саутгемптон. На цьому факті її біографії незмінно наголошують дослідники, намагаючись пояснити унікальну відгородженість художнього світу романів Остен від гострих соціальних конфліктів доби.

Саме ці факти з біографії письменниці вказують на те, що для неї є типовими власні просторово-часові ознаки, культурні традиції і саме це стало поштовхом до формування особливого провінційного типу ментальності. Тобто той факт, що простір провінції, який ми спостерігаємо у творах Дж. Остен, побудовано на основі реального географічного простору, дає нам можливість розглядати цей простір як ментально-географічний і духовний феномен. Найяскравіше ментально-географічний простір розкривається через образи, які є невід'ємними складовими певної національної культури.

В основі ментально-географічного простору романів Дж. Остен лежить ідея дихотомічного світу, побудованого на опозиції центр / периферія, де центр – провінційний мікросвіт (власний дім, маєток), а периферія – увесь інший світ (столиця, будь-яке велике місто) [1, 213–221]. Слід зазначити: провінційне середовище Остен не є абсолютно ізольованим. Для героїнь Остен столиця також є новим та загадковим явищем, але спочатку він не сприймається так песимістично. Цей простір відкритий для зовнішнього впливу, особливо столичного. У кожному з романів представлена смислова опозиція «провінція / столиця». На сюжетному рівні вона реалізується в конкретних ситуаціях: провінційний спокій родини Дешвуд порушує поява Віллобі («Почуття і чутливість»); у романі «Менсфілд-парк» все змінює поява Кроуфордів. Героїні Остен при цьому мають протистояти згубному впливу міського героя, завдання якого – спокушати і випробувати твердість їхніх моральних переконань.

Лондон як друга складова вказаної просторової опозиції не є омріяним простором щастя, а скоріше місцем важких моральних випробувань. У Лондоні відбуваються вирішальні події у розвитку основної і додаткових сюжетних ліній романів Дж. Остен.

Так, у романі «Почуття і чутливість» Маріанна Дешвуд переживає остаточний крах своїх надій стосовно кохання Віллобі. Адже саме в Лондоні вона дізнається про заручини та весілля Віллобі з іншою: «As for Marianne, on the pangs which so unhappy a meeting must already have given her, and on those still more severe which might await her in its probable consequence, she could not reflect without the deepest concern. Her own situation gained in the comparison; for while she could ESTEEM Edward as much as ever, however they might be divided in future, her mind might be always supported. But every circumstance that could embitter such an evil seemed uniting to heighten the misery of Marianne in a final separation from Willoughby – in an immediate and irreconcilable rupture with him...» [3, 174].

Для Елінор перебування в Лондоні також стає важким випробуванням, адже саме в столиці вона дізнається про міс Мортон, яку мати Едварда Феррарса розглядає як майбутню дружину для свого сина. Ще одним випробуванням для цієї героїні стає звістка про таємне заручення Едварда з Люсі Стіл. Волю своїм почуттям Елінор дала лише після усього, що вона пережила у розмові зі своєю сестрою, де негативне ставлення до Лондону читається між рядків: «...for Marianne listened with horror, and cried excessively. Elinor was to be the comforter of others in her own distresses, no less than in theirs; and all the comfort that could be given by assurances of her own composure of mind, and a very earnest vindication of Edward from every charge but of imprudence, was readily offered.

But Marianne for some time would give credit to neither. Edward seemed a second Willoughby; and acknowledging as Elinor did, that she HAD loved him most sincerely, could she feel less than herself! As for Lucy Steele, she considered her so totally unamiable, so absolutely incapable of attaching a sensible man, that she could not be persuaded at first to believe, and afterwards to pardon, any former affection of Edward for her. She would not even

Бондарець Т. Ментально-географічні характеристики романів Дж. Остен
admit it to have been natural; and Elinor left her to be convinced that it was so, by that which only could convince her, a better knowledge of mankind...» [3, 254].

Полковник Брендон в розлуці з Маріаною упевнюється в своїх почуттях до неї. В цьому романі, коли обидві сестри покидають «нещасливий» Лондон, їх охоплюють досить двоякі почуття і саме це підкреслює той спокій та щастя, яке дарує життя в провінції: «Marianne, few as had been her hours of comfort in London, and eager as she had long been to quit it, could not, when it came to the point, bid adieu to the house in which she had for the last time enjoyed those hopes, and that confidence, in Willoughby, which were now extinguished forever, without great pain. Nor could she leave the place in which Willoughby remained, busy in new engagements, and new schemes, in which SHE could have no share, without shedding many tears.

Elinor's satisfaction, at the moment of removal, was more positive. She had no such object for her lingering thoughts to fix on, she left no creature behind, from whom it would give her a moment's regret to be divided forever, she was pleased to be free herself from the persecution of Lucy's friendship, she was grateful for bringing her sister away unseen by Willoughby since his marriage, and she looked forward with hope to what a few months of tranquility at Barton might do towards restoring Marianne's peace of mind, and confirming her own ...» [3, 295].

Негативним стає образ Лондона і в іншому романі письменниці. В «Менсфілд-парк» звичне життя героїв змінюється з появою Генрі та Мері Кроуфордів, які прибувають зі столиці. Саме Генрі Кроуфорд, а саме його прихильність, завдають шкоди теплим відносинам між Марією та Джулією Бертрам. Через Генрі та власну легковажність Марія ледве не зруйнувала свої заручини, адже він закрутив їй голову лише через свій егоїзм.

Але вже наприкінці роману стає очевидним, що Генрі є причиною розриву шлюбу між Марією та містером Рашуотом. Стосовно Мері Кроуфорд можна сказати, що все негативне, що властиве столиці відобразилось в її поведінці та характері. Саме вона завдає душевного болю Едмунду. Великим випробуванням стає і для Фанні приїзд Кроуфордів із Лондона. Адже, через Мері Кроуфорд та любов Едмунда до неї вона так боліла навіть не отримати бажаного щастя із Едмундом взагалі.

Отже, виходячи з цього, можна підкреслити, що в жодному випадку герої Остен не отримують омріяного щастя у Лондоні, все саме світле, добре та довгоочікуване стається у межах провінції.

Для героїв Остен провінція – це передусім батьківський дім, який традиційно наділений конкретними ціннісними асоціаціями, і сімейний затишок, захист від ворожості зовнішнього світу, можливість безпечного існування, надійний притулок, розуміння, любов близьких та ін. Образ дому семантично багатозначний і здатен породжувати велику кількість додаткових смислів, які розкриваються через опозиції свого / чужого, далекого / близького.

У романах Остен велику увагу приділено культурі сім'ї, що є відображенням традиційних англійських цінностей. Зображення провінції сприяє утвердженню ідилічних цінностей у піднесеному і комічному співвідношенні. Ідилічність обертається на комічність або романтичність. Ці трансформації мають на меті утвердження провідного ціннісного мірила Дж. Остен – природи і природності. Отже, простір провінції в романах Дж. Остен відбиває історичний етап еволюції ціннісних пріоритетів.

Висновки. Для Дж. Остен образ провінції підкреслюється наступними рисами:

- для романів Дж. Остен характерна значна подієва обмеженість;

- Лондон як друга складова просторової опозиції не є омріяним простором щастя, а радше місцем важких моральних випробувань;
- динамізм, що досягається активними переміщеннями героїв всередині цього топосу. Наприклад, переїзд родини Дешвуд з Сасекса до Девонширу («Почуття і чутливість»);
- для героїв Остен провінція – це передусім батьківський дім, який традиційно наділений конкретними ціннісними асоціаціями і сімейний затишок, захист від ворожості зовнішнього світу, можливість безпечного існування, надійний притулок, розуміння, любов близьких та ін.;
- ентузіазм і оптимізм Дж. Остен визначає домінування традиційних англійських цінностей (консерватизм, стабільність, культ сім'ї).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аникин Г. В. История английской литературы / Г. В. Аникин, Н. П. Михальская. – М. : Высшая школа, 1985. – 431 с.
2. Бахтин М. М. Формы времени и хронотопа в романе / М. М. Бахтин // Эпос и роман. – СПб. : Азбука, 2000. – С. 11–194.
3. Austen J. Mansfield Park / J. Austen. – СПб. : КАРО, 2011. – 448 с.
4. Austen J. Sense and Sensibility / J. Austen. – СПб. : КАРО, 2009. – 576 с.

REFERENCES

1. Anikin G.V. Istorija anglijskoj literatury / G. V. Anikin, N. P. Mihal'skaja. – M. : Vysshaja shkola, 1985. – 431 s.
2. Bahtin M. M. Formy vremeni i hronotopa v romane / M. M. Bahtin // Epos i roman. – SPb.: Azbuka, 2000. – S. 11–194.
3. Austen J. Mansfield Park / J. Austen. – SPb. : KARO, 2011. – 448 s.
4. Austen J. Sense and Sensibility / J. Austen. – SPb. : KARO, 2009. – 576 s.

Статтю подано до редколегії 15.09.2015 р.